

Sammensatte trusler og forsvaret av Nord-Norge: Hvordan kan sammensatt virkemiddelbruk avdekkes i Troms og Finnmark?

Bernhard Christoffer Caspari

Statsbygg

Vegard Nicolaysen

Jegerbataljonen GSV (Garnisonen i Sør-Varanger), Forsvaret

Abstract: This chapter investigates hybrid threats and how this phenomenon poses a challenge to Northern Norway. The authors take a closer look at the Norwegian term for hybrid threats (*sammensatte trusler*), often understood as an hostile actor's tailored application of different instruments of power to specific vulnerabilities across society (Cullen & Reichborn-Kjennerud, 2017, p. 3). In the following we exemplify what these instruments of power, or undesirable activities, may look like by describing both real events and hypothetical scenarios. Seeing Russia as a potential threat to Norwegian security, we point out some of the implications this has had on the relationship between the two countries. The text then discusses what distinguishes Troms and Finnmark county as an area of operation, with a particular focus on local and regional vulnerabilities within a societal, political, historical, infrastructural and informational perspective. We look at factors that may be exploited by a state actor such as Russia by highlighting some colliding interests in relation to Norwegian security policy and subsequently argue that mapping local and regional characteristics with a focus on vulnerabilities is important, as it indicates where a hostile actor may concentrate its activities. In addition, we evaluate the potential role that local and regional actors may have in the work of detecting these undesirable activities. In conclusion, we underline the

importance of cooperation and communication between local and regional actors in both the state and private sectors, and within the civil and military domains, to protect Norwegian society.

Keywords: hybrid threats, Russia, security policy, the High North, detection, vulnerabilities

Introduksjon

I 2005, da nåværende statsminister Jonas Gahr Støre satt som utenriksminister, rettet norske politikere blikket nordover. Støre omtalte nordområdene som «Norges viktigste strategiske satsingsområde» (Meld. St. 7 (2011–2012), s. 9; Meld. St. 9 (2020–2021), s. 10). Etter annekasjonen av den ukrainske Krymhalvøya i 2014 rettet norske politikere og fagmiljøer på nytt blikket mot våre nærområder, men nå gjerne med et økt sikkerhetspolitisk fokus. Søkelyset er i dag ytterligere forsterket som følge av Russlands invasjon av Ukraina. I kjølvannet av krigen i Ukraina har de sikkerhetspolitiske utfordringene i våre nærområder blitt ytterligere aktualisert, blant annet ved sabotasjeaksjonen mot gassrørledningene i Østersjøen, økt rapportering av droner rundt norske olje- og gassinstallasjoner og pågripelsen av en illegalist under dekke av å være gjesteforsker ved Universitetet i Tromsø (Berg, 2022; Høyland & Normann, 2022; Kibar, 2021; Nilsen, 2022; Undheim, et al., 2022)

I dette kapittelet spør vi hva som menes med «sammensatte trusler», på engelsk gjerne omtalt som *hybrid threats*, og hvorfor og hvordan slike trusler kan brukes av en fiendtlig aktør i en «nordnorsk» kontekst. Med utgangspunkt i denne redegjørelsen spør vi videre hva som er lokale sårbarheter og hva som kan gjøres for å øke motstandskraften mot denne type trusler. I vår undersøkelse vil vi sette søkelyset på trusselen fra statlige aktører. Dette kommer som et resultat av at Russland og Kina er vurdert som de største trusselaktørene mot norske sikkerhetsinteresser (Etterretningstjenesten, 2022; Nasjonal sikkerhetsmyndighet, 2022; Politiets sikkerhetstjeneste, 2022). Vi vil avgrense vår analyse til Nord-Norge, hvor særlig Troms og Finnmark vil bli brukt som geografisk ramme for vår undersøkelse.

Nordområdene har blitt viktigere som følge av klimaendringer og økt spenning mellom øst og vest (Mikkola, 2019). Smelting av havisen gir

eksempelvis økt tilgang til nordøstpassasjen for internasjonal handel- og skipstrafikk, i tillegg til at nye områder åpnes for utvinning av olje- og gass. Klimaendringene bidrar også til å påvirke spenningen mellom øst og vest hvor Norges plassering blir stadig viktigere på den internasjonale arena. Samtidig blir vi mer sårbare. I nord kompliserer et selvhevdende Russland og Norges NATO-medlemskap balansegangen mellom avskrekking og beroligelse. Vårt naboforhold til Russland kompliseres også av det som gjerne oppfattes som en militarisering på begge sider av landegrensene, samt av krigen i Ukraina (Bjørkquist, 2022; Utenriksdepartementet, 2022). Fremtidig innlemmelse av Sverige og Finland i alliansen vil også kunne utfordre denne balansegangen ytterligere.

Russland og Kinas strategiske målsettinger i nordområdene utfordrer norsk sikkerhetspolitikk, og representerer således en trussel som kan utnytte vår strategiske plassering i nord. Konsekvensene av Russlands invasjon i Ukraina illustrerer godt at kostnadene ved aggressiv bruk av vold er store, samtidig som det er et virkemiddel som sjeldent aksepteres av det internasjonale samfunnet. Gjennom å heller bruke fornektbare virkemidler, under terskelen for krig, kan stater oppnå sine strategiske målsettinger med minst mulig kostnader og oppmerksomhet. Denne fremgangsmåten omtales i dag ofte som *sammensatt virkemiddelbruk*, kjent fra begrepet *sammensatte trusler*.

Hva mener vi med sammensatte trusler og sammensatt virkemiddelbruk?

Sammensatt virkemiddelbruk kan beskrives som en statlig aktørs koordinering og synkronisering av ulike virkemidler mot spesifikke sårbarheter i motstanderens samfunn, for å understøtte egne målsettinger (Borch & Andreassen, 2020; Caspari, 2021; Chivvis, 2017; Cullen & Reichborn-Kjennerud, 2017; Cullen & Wegge, 2019; Diesen, 2018; Malerud et al., 2021; Prop. 14 S (2020–2021); Smith & Giannopoulos, 2020; Treverton et al., 2018).

Begrepet *virkemidler* brukes i denne konteksten som betegnelse på hvilke redskaper en aktør har i sin «verktøykasse». Disse kan gjerne kategoriseres som militære, politiske, økonomiske, sivile eller

informasjonsmessige, og knyttet ofte til akronymet MPØSI (Cullen & Reichborn-Kjennerud, 2017, s. 9). Et virkemiddel kan være alt fra dataangrep, spredning av falske nyheter, innsidehandel, strategisk oppkjøp, manipulering av migrasjonsstrømmer, tvangsdiplomati, sabotasje på kritisk infrastruktur, spionasje og GPS-jamming av kommersiell flytrafikk til forgiftning av politiske talspersoner, for å nevne noe (Galeotti, 2022). Virkemidlene kan være lovlige eller ulovlige, åpne, skjulte og fordekte (Malerud et al., 2021; Meld. St. 5 (2020–2021), s. 93).

Sammensatt virkemiddelbruk er ikke nytt, men har fått økt oppmerksomhet den siste tiden og sees gjerne i juridiske gråsoner som kompliserer staters forståelse av hvordan de skal respondere. Et empirisk eksempel på sammensatt virkemiddelbruk kan være følgende episode fra Russlands annektering av Krym i 2014. I starten av invasjonen ble en russisk statsborger tilsatt som ordfører i Sevastopols byråd, samtidig som militære enheter fra den 810. marineinfanteribrigade ankom sentrumskjernen i pansrede kjøretøy:

On February 24, the city council in Sevastopol installed a Russian citizen as mayor, and several units from the 810th Naval Infantry arrived in the city square in armored personnel carriers (APCs), in violation of the rules governing basing arrangements in Crimea. (Kofman et al., 2017, s. 25)

Hvorvidt hendelsene var koordinerte eller synkroniserte er vanskelig å bevise. Likevel viser eksempelet bruk av to *synlige* virkemidler: det ene politisk og tilsynelatende lovlig, det andre militært og ulovlig i henhold til folkeretten og gjeldende avtaler mellom russiske og ukrainske myndigheter (Kofman et al., 2017, s. 7). Bare dager etter skal også flere operatører underlagt den russiske spesialstyrkekommandoen *Komandovanie sil spetsial'nalnykh operatsii*, også kjent som KSO, ha utgitt seg for å være en lokal selvforsvars milits: «On February 27, 50 special-forces operators from the KSO unit pretending to be a local 'self-defense militia' seized the Crimean Parliament and raised a Russian flag over the building» (Kofman et al., 2017, s. 26).

Samtidig skal også russiske styrker aktivt ha forsøkt å presse ukrainske soldater til å hoppe av ved å utøve ulike former for psykologisk press og propaganda, dog med liten suksess i starten: «Russian troops applied

heavy psychological pressure, propaganda, and promises to Ukrainian commanders to get them to defect, with little success until after the annexation in March» (Kofman et al., 2017, s. 27).

Selv om ikke alle metodene knyttet til annektering av Krym er kjent illustrerer eksemplene hvordan en sammensatt trussel kan se ut. Eksemplene over faller hovedsakelig inn under kategorien politiske og militære virkemidler, men gir like fullt en illustrasjon på hvordan sammensatt virkemiddelbruk kan ha en rekke effekter og utfolde seg innenfor et relativt kort tidsrom. Virkemiddelbruken som ble observert under annekteringen var for øvrig spesifikke og godt tilpasset lokale forhold.

Hvordan lære av fortiden for å forberede seg på fremtiden?

Tidligere hendelser, som nevnt over, kan gi et hint om hvordan fremtiden kan komme til å se ut. Fagdirektør i Etterretningstjenesten, Kjetil Anders Hatlebrekke, påpeker imidlertid i sin bok *The Problem of Secret Intelligence* at etterretnings- og sikkerhetstjenester ikke må tro at man kan generalisere om fremtiden basert på enkelthendelser i fortiden: «The future never copies the past: but will often arise similarly. The future will therefore always be both similar and, simultaneously, different to the past» (Hatlebrekke, 2021, s. 7).

Med utgangspunkt i Hatlebrekkes poeng er det likevel nyttig å studere mulige fremtidige scenarier utviklet med utgangspunkt i tidligere hendelser. Et slikt tenkt eksempel på sammensetning av åpen og fordekt bruk av virkemidler i nordområdene finner vi i en rapport fra Ekspertgruppen for forsvaret av Norge (Tamnes et al., 2015, s. 51–52). Scenarioet tar utgangspunkt i en krevende politisk relasjon mellom Russland og Vesten. I scenarioet trapper Russland opp virkemidlene mot Norge basert på en uenighet knyttet til forvaltningen av havområdene i nord. Åpen bruk av militære virkemidler på havet kombineres med fordekt bruk av cyberangrep, spesialstyrker og etterretningsoperatører på norsk jord for å oppnå endring av norsk ressurspolitikk i havområdene.

Man kan også se for seg nye scenarier basert på krigen i Ukraina. Norsk støtte til Ukraina har utvilsomt bidratt til økt spenning mellom

norske og russiske myndigheter. Norge ble i juni 2022 (igjen) anklaget for brudd på Svalbardtraktaten. Anklagene oppsto etter at norske myndigheter, som en del av sanksjonsregimet mot Russland etter invasjonen av Ukraina, stanset leveranser av russiske varer til gruvearbeidere på Svalbard (Bach & Hopland, 2022). Hendelsene førte blant annet til at chargé d'affaires, Solveig Rossebø, ved den norske ambassaden i Moskva mottok en henvendelse fra russiske myndigheter hvor det ble påpekt at «uvennlige handlinger mot Russland uunngåelig vil føre til passende gjengjeldelsestiltak» (Bach, 2022).

Risikoen for eskalering av en situasjon i nordområdene som følge av konflikter andre steder vil i stor grad avhenge av hvordan partene lykkes med å holde konfliktene «isolert» fra hverandre (Åtland & Kabanenko, 2020, s. 308). Dersom en lignende uttalelse etterfølges av eller settes sammen med andre virkemidler rettet mot Norge eller norske interesser, er det mulig at norske myndigheter står overfor det vi har kalt en sammensatt trussel.

Som eksemplene over illustrerer kan noen virkemidler i den sammensatte trusselen være mer synlige enn andre. Resonnementet bak fordekt og sammensatt virkemiddelbruk hviler på en antakelse om at aktøren ikke ønsker å tilknyttes virkemiddelbruken. Logikken omtales som *plausibel fornektbarhet* eller *troverdig fornektelse*, og går ut på at utøvende aktør ønsker å skjule at den er involvert for å hindre fordømmelse og/eller straff (Cormac & Aldrich, 2018, s. 479–482). Ved å lære av tidligere hendelser og mulige scenarioer kan vi forberede oss på fremtiden ved å identifisere sårbarheter man ikke var klar over, og dermed fjerne eller redusere disse. Dette krever imidlertid at vi forstår hvilke trusler som kan utfordre våre verdier, samt hvilke sårbarheter trusselen kan utnytte.

Russland som trusselaktør mot Norge

Sammensatt virkemiddelbruk forstås gjerne som *aktøravhengig*. Virkemidlene som brukes, og måten de er satt sammen på, varierer ut ifra hvem som står bak. Statlige aktører har ofte større ressursgrunnlag sammenlignet med ikke-statlige aktører, samtidig som de kan ha ulike mål de ønsker å oppnå. Statlige aktører kan dessuten velge å «outsourc

aktivitetene til stedfortredere (for eksempel ikke-statlige aktører som organiserte kriminelle), noe som kompliserer problematikken ytterligere (Galeotti, 2017, s. 6).

Selv om flere aktører er aktive i Arktis står Russland i en særstilling. Ikke minst regnes Russland som Norges dimensjonerende trussel for Forsvaret. Det vil si at norsk forsvars- og sikkerhetspolitikk blant annet utformes i lys av kapasiteten og kapabiliteten til det russiske statsapparatet. At Norge dimensjonerer deler av sitt forsvar etter trusselen fra Russland betyr ikke nødvendigvis at landet oppfatter den russiske staten som en direkte trussel, men at nabolandets kapasiteter sees spesielt nøye på når kapasitetene til Forsvaret skal planlegges (Bruun-Hanssen, 2019, s. 4; Prop. 14 S (2020–2021), s. 99–103).

Når det gjelder hvilke virkemidler som kan tenkes å anvendes i Troms og Finnmark, er det viktig å ikke være forutinntatt av tidligere hendelser. Russiske simulerte bombetokt mot Vardø og vedvarende jamming under Trident Juncture 2018 er eksempler på hva som tidligere har vært tolket som del av sammensatte virkemidler (Norum, 2018). Et simulert bombetokt, eller lignende «sabelrasling» (trussel om bruk av militærmakt), kan imidlertid ikke alene omtales som en sammensatt trussel, men er en aktivitet som kan inngå i en statlig aktørs sammensatte virkemiddelbruk.

Valg av virkemidler, og hvordan de kombineres, er som tidligere nevnt gjerne situasjonsavhengig og kan avhenge av taktiske, operasjonelle og strategiske målsettinger. Det vil si at utførelsen av en aktivitet, altså selve virkemiddelbruken, ofte vil være godt tilpasset omstendighetene. Ser vi tilbake på russiske operasjoner før og under annekteringen av Krym i 2014 var det avgjørende å skaffe en slags støtte i spesielt den russisktalende delen av befolkningen. Spredning av desinformasjon og propaganda forankret i en alternativ forståelse av historiske begivenheter spilte i dette tilfellet en rolle for at de såkalte «små grønne mennene» ikke skulle oppfattes som direkte okkupanter, men heller frigjørere (Lange-Ionatamišvili, 2015, s. 9–12). Selv om Norge ikke har samme historiske bakgrunn som Ukraina, er det en fordel for myndighetene å forstå om og i hvilken grad norsk-russiske historiske begivenheter eksempelvis kan utnyttes for å påvirke befolkningen (Klo, 2021; Miller, 2020; Skare, 2022; Solheim & Myklebost, 2021).

Som følge av at virkemiddelbruk ofte er situasjonsavhengig hviler Norges forsvarsevne blant annet på at myndighetene har innsikt i lokale og regionale særegenheter. Forståelse av hvilke styrker og svakheter samfunnet hviler på, og bevissthet rundt disse, kan gi lokale beredskapsaktører et bedre utgangspunkt for å vurdere hvordan beredskapstiltak kan utformes, og hva som bør prioriteres. Slik kan beredskap og krisehåndtering dimensjoneres mer hensiktsmessig.

Hva kjennetegner Troms og Finnmark som operasjonsområde?

Tar vi utgangspunkt i et sårbarhetsperspektiv kan analysen av hvor utsatt Troms og Finnmark er for statlige aktørers sammensatte virkemiddelbruk knyttes til den politiske, militære, økonomiske, sosiale, informasjonsmessige og infrastrukturelle (PMØSII) sfæren (Cullen & Reichborn-Kjennerud, 2017; Dempsey, 2013).

Regionale sårbarheter i Nord-Norge kan i så måte være knyttet til vidt forskjellige spørsmål, som stabil leveranse av elektroniske kommunikasjonstjenester (ekom), idémessige forhold knyttet til tanker om demokrati eller ytringsfrihet, eller politiske spenninger knyttet til sentrum-periferi-konfliktlinjen, EØS-medlemskap eller syn på Norges rolle i NATO (Bjørgul et al., 2022, s. 31). Lokale sårbarheter er gjerne geografisk avgrenset. For tettsteder i Troms og Finnmarks del kan dette være store avstander, spredt befolkning, lite redundans i regionalt strømnett eller områder med manglende dekning for Nødnett (Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap, 2022).

Sårbarhetsperspektivet baserer seg på ideen om at det er lite hensiktsmessig å utfordre der Norge er sterkest. Denne tankegangen kan trekkes helt tilbake til den kinesiske generalen Sun Tzu, noe professor og oberstløytnant Tormod Heier også spør om i sin artikkel «Forbereder vi oss på riktig krig?»: «Unngå motpartens sterke sider. Utnytt hans sårbarheter. Beskytt dine svakheter. Og for guds skyld: Unngå kamp på motpartens premisser. Vektlegg heller dine egne fortrinn» (Heier, 2020, s. 6).

Norge har til nå ofte blitt omtalt som NATOs nordflanke, en situasjon som trolig snart vil endre seg med et sannsynlig svensk og finsk

medlemskap i alliansen (NATO, 2022; Thorsnæs, 2022; Wegge, 2022). Øst-Finnmark ligger nær den russiske Nordflåten, herunder basene til flåtens strategiske ubåter, og områdene til det som tradisjonelt har vært den 61. marineinfanteribrigade i Sputnik og 200. motoriserte infanteribrigade i Petsjenga-dalen, landstyrker man må forvente har blitt redusert på grunn av kamphandlingene i Ukraina (Rondeli Foundation, 2022). Landsdelen har derfor gjennom mange år vært utgangspunkt for flere debatter knyttet til norsk forsvarsplanlegging og relasjonen til Russland. I tillegg til at Nord-Norge er av militærstrategisk betydning utgjør landsdelen også en sentral brikke i norsk hav- og fiskerinæring, olje- og gassutvinning og handel (Meld. St. 8 (2020–2021)).

Nordområdene er også viktige for utenlandske aktører, både allierte og land Norge ikke har et sikkerhetspolitisk samarbeid med. Russiske og norske interesser sammenfaller blant annet innen områder som «fiskeri, forskning, miljø, søk og redning, atomsikkerhet, helse, utdanning, næringsliv, energi og ikke minst kultur-, folk til folk- og urfolkssamarbeid» (Meld. St. 9 (2020–2021), s. 26). Samtidig utfordres norske myndigheter på enkelte områder, som olje og gass. Russlands rolle som en olje- og gassnasjon har i det siste også vist seg å representere en betydelig risiko for europeiske land som følge av at statsapparatet bruker olje- og gassleveranser som sikkerhetspolitisk pressmiddel (Webber, 2022). Fremgangsmåten ble blant annet brukt ved Russlands annektering av Krymhalvøya i 2014 ved å stanse eller redusere gassleveranser til Ukraina, og da det russiske selskapet Gazprom stanset gassleveranser til Polen og Bulgaria våren 2022 (Knežević & Shahibzadeh, 2022; Westphal, 2015). Når havisen gradvis smelter, nye områder blir tilgjengelige og de nordlige sjørutene åpner seg, er det naturlig at landets ambisjoner øker. Bruk av olje- og gassleveranser som pressmiddel forblir et aktuelt virkemiddel (Rumer et al., 2021, s. 4).

Norges geostrategiske posisjon gjør at norske beslutningstakere presses av to viktige interesser. På den ene siden har man lenge ønsket å opprettholde et best mulig naboforhold til Russland, samtidig som landet skal tilfredsstillende krav fastsatt av NATO-alliansen. Med den nye sikkerhetspolitiske situasjonen etter Russlands invasjon av Ukraina er det i skrivende stund vanskelig å se hvordan det langsiktige naboskapet vil utvikle seg.

En eventuell fremtidig innlemmelse av Sverige og Finland i alliansen vil ytterligere utfordre det som tradisjonelt har vært den nordiske balansen. Flere NATO-medlemmer i nordområdene og Arktis kan føre til et Russland som føler seg mer truet.

Bastionforsvaret er viktig for Russlands militære handlingsrom og andreslagsevne (Black et al., 2020, s. 7–9; Prop. 14 S (2020–2021), s. 32). Ideen eller konseptet som oppsto under den kalde krigen er knyttet til hvordan man ser for seg Russland i en truet situasjon vil forsøke å beskytte sine militære nøkkelkapasiteter i Barentshavet, Polhavet og Norskehavet, helt ned til linjen mellom Grønland, Island og Storbritannia. Her ligger det også en antakelse om at deler av Norge ville falle bak frontlinjen dersom bastionforsvaret ble etablert. Aktivering av denne strategien vil da blant annet gå ut på å nekte norsk handlefrihet og tilførsel av allierte styrker for å sikre handlingsrom til Russlands strategiske atomvåpen (Åtland & Kabanenko, 2020, s. 310). I verste fall ville dette bety at deler av Troms og Finnmark ville komme under russisk militær kontroll. Hvorvidt dette konseptet er utdatert er det uenigheter om (Kvam, 2021). Den russiske annekasjonen av Krym i 2014, og invasjonen av Ukraina i 2022, illustrerer at forsøk på landbasert eller territoriell maktovertakelse fortsatt er aktuelt. Samtidig er ikke Norge Ukraina. Vår historiske bakgrunn og våre sosiale og politiske tilknytninger er annerledes.

Skulle det oppstå en interessekonflikt mellom Norge og Russland er vår antakelse at bruk av militærmakt er lite hensiktsmessig. Antakelsen utelukker ikke voldsbruk, men tydeliggjør at slik maktbruk mot Norge som NATO-medlem vil kunne utløse NATOs artikkel 5. Russiske styresmakter må antakeligvis derfor føle seg så truet at de ikke ser noen annen utvei enn å utfordre Norge militært for å ivareta egen sikkerhet. Samtidig er det stor usikkerhet knyttet til en slik vurdering ettersom det er vanskelig å vite hvordan det russiske statsapparatet vil reagere.

Så, hvordan kan russiske myndigheter beskytte egne interesser på en kostnadseffektiv måte som innebærer lavere risiko for eskalering av en konflikt? Norske etterretnings- og sikkerhetstjenester viser i sine trussel- og risikovurderinger at både Russland og Kina bruker «alle statens virkemidler for å understøtte statens mål» (Etterretningstjenesten, 2022, s. 8). Sammensatt virkemiddelbruk forsterkes av trusselen om bruk av militærmakt, og ikke nødvendigvis faktisk militær maktbruk. Sammensatt

virkemiddelbruk fremstår følgelig å være en enklere, rimeligere og mer fornektbar løsning enn militær maktbruk. Det er grunn til å tro at erfaringene fra den konvensjonelle krigen i Ukraina har styrket denne antakelsen. Ettersom Troms og Finnmark er et viktig område for ivaretagelsen av norsk suverenitet og integritet er det nyttig med innsikt i hvilke forhold som kan utnyttes ved en eventuell konflikt, og hvilke virkemidler en motstander kan ta i bruk.

Hvilke sosiale, politiske og historiske forhold kan påvirke innbyggerne i Troms og Finnmark?

Som resten av Norge er Troms og Finnmark avhengig av at staten opprettholder og ivaretar (1) styringsevne og suverenitet, (2) befolkningens sikkerhet og (3) samfunnets funksjonalitet (Direktoratet for samfunnsikkerhet og beredskap, 2016). Lokale og regionale forskjeller gjør derimot at noen lokalsamfunn er mer robuste, eller mer sårbare enn andre. Sårbarhetene kan utnyttes av en fiendtlig aktør ved å rette konkrete virkemidler mot spesifikke sårbarheter.

Regionen Troms og Finnmarks spredte bosetning og de lange avstandene i nord kan forstås som en beredskapsmessig utfordring, men også en styrke. Regionen utgjør omtrent en fjerdedel av Norges areal, og befolkningen utgjør kun 4,5 prosent av Norges samlede befolkning; en andel som kan falle ned mot 4 prosent i 2050 (Statistisk sentralbyrå, 2020a, 2020b). Rundt to tredjedeler av fylkets befolkning bor i tettbygde strøk, og det er i de største tettbygde strøkene at vi finner den administrative og politiske ledelsen. En fiendtlig aktør kan utnytte sårbarheter vi finner i denne regionen, for eksempel gjennom sabotasje mot avsidesliggende og til dels ubeskyttet kritisk infrastruktur samfunnet er avhengig av. De lange avstandene gjør at gjenoppsett av installasjonene kan ta lengre tid enn det som ville vært tilfelle i mer urbane strøk, og dermed sette befolkningen i fare. På den andre siden er Finnmark i andre sammenhenger mindre sårbart enn andre fylker, eksempelvis med tanke på faren for spredning av smittsomme sykdommer (Fylkesmannen i Troms og Finnmark, 2019, s. 15). Det har også kommet frem i undersøkelser av befolkningens egenberedskap, gjennomført av Direktoratet for samfunnsikkerhet og beredskap (DSB), at husholdninger bosatt på mindre

tettsteder eller bygder generelt sett har noe bedre egenberedskap enn de som bor i større byer (Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap, 2022, s. 20).

Politisk kan man se for seg at spenninger knyttet til skillelinjen mellom sentrum og periferi, herunder forskjellsbehandling mellom de som bor sentralt og de som bor i distriktene, kan utnyttes av en fiendtlig aktør som søker å skape uro i samfunnet. Eksempelvis har misnøye med sentrale myndigheter som følge av sentralisering, ressursforvaltning og fylkessammenslåing til tider bidratt til å skape skillelinjer innad i befolkningen (Berg-Nordlie, 2021). Et eksempel er fylkessammenslåingen av Troms og Finnmark i 2019:

Vi skal jobbe aktivt mot tvangssammenslåingen av Troms og Finnmark, og vil sende en søknad om å dele opp fylket etter inndelingsloven. Troms og Finnmark vil ta initiativ til samarbeid med andre fylker som har blitt sammenslått mot sin vilje. Et nytt stortingsflertall er avgjørende for å snu sentralisering og tvangssammenslåing. (Fylkesrådet Mo, 2019, s. 5)

Dette er et eksempel på en lovlig demokratisk prosess med uenigheter hvor misnøye på begge sider av den politiske prosessen kan utnyttes av en motstander, for eksempel som et ledd i en påvirkningsoperasjon.

Det finnes også historiske eksempler som kan bli brukt av en fiendtlig aktør for å undergrave befolkningens tillit til myndighetene. Den norske statens langvarige assimilasjonspolitikkk overfor den samiske og kvenske befolkningen, samt mistro til partisanene etter andre verdenskrig, har i lang tid vært med på å gi grobunn for slike konfliktlinjer. Vår antakelse er at slik tidligere forskjellsbehandling kan utnyttes av en motstander. For eksempel har det lenge før Russlands invasjon av Ukraina i 2022 blitt fremmet historier om anti-russiske holdninger i Ukraina. Disse har blant annet blitt brukt med mål om å få mottakerne til å bli kritiske til Ukraina (Nicolaysen, 2019). Om slike narrativer ville hatt en effekt overfor Norges befolkning, er uvisst.

Et annet eksempel på sentrum–periferi-utfordringer oppsto ved rekordinnvandringen over Storskog grensekontrollstasjon i Sør-Varanger kommune, høsten 2015, og viste manglende tillit mellom sentrale styresmakter og regionale beredskapsaktører. Strømmen av asylsøkere satte

lokale myndigheter på prøve, og det har i ettertid blitt påpekt at sentrale myndigheter, som Politidirektoratet, ikke hadde god nok tillit til Øst-Finnmark politidistrikt. I en evalueringsrapport fra Norsk senter for asylsøkere ble det påpekt:

Det er viktig å ha tillit til at signalene som sendes fra ytre etat er godt begrunnede i virkeligheten – asylkrisen fikk én måned til å utvikle seg før Politidirektoratet skjønnte alvoret, til tross for at allerede det første varselet fra Øst-Finnmark politidistrikt påpekte tydelig hva som var utfordringene. (Norsk organisasjon for asylsøkere, 2017, s. 18)

Mangelen på felles situasjonsforståelse mellom etatene fremstår å ha ført til at krisehåndteringen ble mer komplisert enn den hadde behovd (Abelsen & Flyum, 2017).

Tillit er ikke nødvendigvis en stor sårbarhet i Norge, men å utelukke det som et mål vil være uklokt. Uklare situasjoner og utydelig lovverk skaper gråsoner en motstander kan utnytte til sin fordel (Sari, 2020, s. 853). Informasjonsflyten mellom myndighetene, og tilliten dem imellom, er derfor avgjørende for å kunne danne en felles situasjonsforståelse. En motstander vil derimot kunne påvirke dette ved å ramme sårbarheter i vår kommunikasjonsinfrastruktur.

Hvordan kan bortfall av kritisk infrastruktur påvirke innbyggerne i Troms og Finnmark?

Som resten av landet er Troms og Finnmark avhengig av infrastruktur som dekker grunnleggende behov for mat, vann, varme, trygghet og lignende (Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap, 2016, s. 106). Infrastrukturene som sørger for at disse behovene er på plass omtales som kritisk infrastruktur.

For å illustrere hvordan kritisk infrastruktur kan ramme samfunnet i nord kan vi ta Jegerbataljonen GSV (Garnisonen i Sør-Varanger) som eksempel. Bataljonen er spredt over store deler av Sør-Varanger kommune, og utøver en sentral rolle som en av kommunens viktigste beredskapsaktører. Svikt i det regionale strøm- eller fibernettet vil kunne gi konsekvenser både for den militære avdelingens evne til å løse oppdrag,

men også muligheten for å kommunisere med samarbeidende beredskapsaktører som politiet eller Kirkenes sykehus. På samme måte kan vellykkede påvirkningsoperasjoner mot deler av befolkningen eller lokale beslutningstakere få indirekte konsekvenser for bataljonen, ved eksempelvis omdømmetap blant Øst-Finnmarks innbyggere.

I en krisesituasjon vil både Forsvaret og sivilsamfunnet være avhengig av støtte fra andre deler av landet. Under flyktningkrisen i 2015 var kommunen avhengig av å transportere asylsøkere videre til Sør-Norge, hvor kapasiteten til å ta imot store grupper mennesker er bedre enn i Øst-Finnmark. Som samarbeidspartiene Ap, Sp og SV nevnte i sin politiske plattform for 2019–2023 er derimot transportsektoren i Nord- og Sør-Norge svært ulik (Fylkesrådet Mo, 2019, s. 19).

Ta for eksempel veinettet. Det er den viktigste forsyningsåren til og fra Troms og Finnmark, samtidig finnes det få omkjøringsmuligheter til flere av kommunene. Skulle E6 over Kvænangsfjellet og gjennom Kåfjord stenges, vil det ikke bare få lokale og regionale utfordringer, landet vil også deles i to (Fylkesmannen i Troms og Finnmark, 2019, s. 22–25). Denne typen sårbarheter er det ofte krevende å forstå risikoen ved og omfanget av, med mindre man kartlegger de potensielle konsekvensene ved at en slik strekning stenges. Det er lett å si at det finnes andre metoder å knytte landet sammen på, som for eksempel ved å ta i bruk sjøen eller luftrommet. Den praktiske gjennomføringen kan derimot være mer krevende, og man kan også se for seg at en motstander i et slikt tilfelle vil kunne utnytte sårbarheten ved å komplisere transport gjennom sjøen eller luften.

Luftfarten er naturligvis en viktig del av transporten mellom landsdelene, men også innad i Troms og Finnmark (Avinor, 2020). Store avstander og spredt bebyggelse gjør at man er mer avhengig av flytransport her enn andre deler av landet. Forsvaret er eksempelvis en stor bruker av sivile luftfartstjenester til blant annet pendlerreiser. I tillegg er helsetjenestene i Troms og Finnmark avhengige av lufttransport til både akutt og ordinær pasienttransport. Luftfarten er også sårbar for jamming av signaler fra globale navigasjonssatellittsystemer (GNSS). Som tidligere nevnt så vi dette i Nord-Norge i 2018, under øvelsen Trident Juncture (Hovland et al., 2022, s. 26).

Når det gjelder havområdene og tilhørende skipsfart grenser Troms og Finnmark til en 15 475 kilometer lang kystlinje i vest og i nord (Troms og Finnmark fylkeskommune, 2021). Til sammen utgjør dette 15 prosent av den totale kystlinjen i Norge bestående av Norskehavet og Barentshavet (Troms og Finnmark fylkeskommune, 2022b). Skjærgårdene har ulike karakteristikk, og enkelte områder er lett tilgjengelige, mens andre ikke er det. Noen er sentre for fiskeri og havnæring, andre er avsidesliggende og lite brukt. Enkelte øyer er bebodd, hvor noen små samfunn er mer isolert enn andre. I likhet med eksempelet om GNSS-forstyrrelser av sivil luftfart kan også narrejamming (engelsk: *GPS-spoofing*) være et virkemiddel en motstander kan utnytte med stor effekt i nord. Et eksempel på dette kjenner vi blant annet til fra den nederlandske fregatten *Evertsen* og den britiske krysseren *Defender*, som i juni 2021 tilsynelatende var på vei rett mot Sevastopol på Krymhalvøya, selv om den i virkeligheten lå til kai i Odessa, Ukraina. Feilen var et resultat av manipulering av det internasjonale systemet for skipsidentifisering (AIS) (Hovland et al., 2022, s. 26). Tenkte eksempler i fremtiden kan være at metoden blir brukt til å diskreditere AIS-signaler som bevis i maritime saker eller lure skip inn i annet lands territorialfarvann (Hovland et al., 2022).

Lignende lokale og regionale særegenheter må vi ta høyde for at en motstander vil kunne bruke i Norge. Ta ekom-infrastrukturen i Norge som eksempel: Den har generelt god dekning og høy oppetid. Sektoren er bærer av stadig flere og viktigere tjenester, og nedetid på ekom-nettet vil derfor få større konsekvenser for samfunnet (Meld. St. 28 (2020–2021), s. 150–151). Mindre grad av overlappende dekning i mobilnettene, lange reisestrekninger, utfordrende værforhold og vanskelig tilgjengelig infrastruktur har vist at feilretting ofte tar lengre tid i distriktene, spesielt i værutsatte områder (Meld. St. 28 (2020–2021), s. 151). Deler av ekom-infrastrukturen i Finnmark er også forholdsvis lett å kartlegge med enkle midler. Sammen med store avstander og spredt befolkning gjør dette at ekom-infrastrukturen i Finnmark er mer eksponert for sabotasje og spionasje (Nasjonal kommunikasjonsmyndighet, 2020, s. 18).

På tross av redundans i fibernettet opplevde flere kommuner i Finnmark konsekvensene av dobbelt transmisjonsbrudd i fibernettet mellom Hammerfest og Vadsø i november 2018. Bruddet førte til svikt

i mobil- og Nødnett, stenging av flere flyplasser og svikt i kystradionettet. Selv om feilen ble rettet etter fem timer ble flere lokalsamfunn satt i en sårbar posisjon (Nasjonal kommunikasjonsmyndighet, 2019). Sett fra en motstanders perspektiv er det klart at kjennskap til slike sårbarheter vil kunne gjøre ekom-infrastruktur til et attraktivt mål. For eksempel ble det gjennomført datanettverksoperasjoner mot ukrainske data- og kommunikasjonsnettverk kort tid etter at Russland inntok Krymhalvøya i 2014. Denne formen for virkemiddelbruk skal ha blitt gjennomført for å få oppmerksomheten bort fra de russiske styrkene i landet (Przetacznik & Tarpova, 2022). Slik virkemiddelbruk vil også kunne bli forsøkt brukt mot norsk infrastruktur i Troms og Finnmark ved en eventuell konflikt, men muligens med en annen hensikt og i et annet situasjonsbilde.

Ser vi så nærmere på klimaprofilen til Troms og Finnmark er dette informasjon som er nyttig å ha innsikt i ettersom det kan gi indikasjoner på hvilke «ikke-kontrollerbare» faktorer en aktør må ta høyde for. Vær og klima er naturligvis ikke noe som kan påvirkes direkte, men legger føringer for anvendelsen av enkelte virkemidler. I tillegg kan informasjon knyttet til klimaendringer være retningsgivende for hvilke virkemidler som i fremtiden kan være anvendbare. Forventet økning i gjennomsnittstemperatur og årsnedbør i fylket vil kunne gi økte problemer med blant annet overvann, flomskred og stormflo (Norsk klimaservicesenter, 2021a, 2021b). Værutsatte områder vil også kunne få økt rettetid, eksempelvis ved bortfall av ekom-tjenester. Et eksempel er bortfall av strøm på vinterstid i Sør-Varanger kommune hvor reservestrom på basestasjoner vil ta slutt etter en stund, og mobiltelefoni og Nødnett vil falle ut. Sykehus og eldrehjem som drives på nødaggregat vil kunne gå tom for drivstoff, og nødsentralene vil ikke kunne ta imot nødansrop. Uroen som oppstår kan forsterkes med påstander om nasjonale myndigheters manglende vilje til å prioritere regionale beredskapstiltak. Dette er et enkelt og kostnadseffektivt eksempel hvordan en motstander kan utnytte våre sårbarheter.

Selv om kommuner og beredskapsaktører i Troms og Finnmark håndterer flere beredskapsmessig utfordrende hendelser årlig, og øver på tvers av sektorer, vil mange koordinerte fiendtlige hendelser være spesielt krevende å håndtere. Sårbarhetene gjør også at lokale og regionale aktører

i Troms og Finnmark i større grad må være forberedt på å håndtere krisen selv.

Hvordan kan sammensatt virkemiddelbruk avdekkes i Øst-Finnmark?

Arbeidet med å avdekke sammensatt virkemiddelbruk avhenger av myndighetenes evne til å oppdage enkelthendelser samt å identifisere om slike enkelthendelser er koordinert og synkronisert av én aktør (Meld. St. 5 (2020–2021), s. 92–94).

For å avdekke sammensatt virkemiddelbruk må enkelthendelser først oppdages. Årsaken må kartlegges, og opprinnelsen avklares. I tillegg må enkelthendelsen sees i lys av hva som skjer ellers i samfunnet. Her er det fort å trå feil: «hybrid is always a combination, but not all combinations are hybrid» (Smith & Giannopoulos, 2020, s. 33). En sammensatt trussel er alltid en kombinasjon av virkemidler, men ikke alle sammenfallende hendelser behøver å være del av en sammensatt trussel. Arbeidet med å oppdage sammensatt virkemiddelbruk kan derfor være krevende, fordi «enkelthendelser kan inntreffe i ulike sektorer, innenfor privat og offentlig virksomhet, og tidsforskjøvet i forhold til hverandre. Det kan derfor være utfordrende å klare å se enkelthendelser i sammenheng, og å danne seg en helhetlig situasjonsforståelse» (Meld. St. 5 (2020–2021), s. 93).

Tverrsektorielt samarbeid er derfor viktig for å avdekke sammensatt virkemiddelbruk ettersom mangel på kommunikasjon mellom virksomheter reduserer myndighetenes evne til å etablere et felles situasjonsbilde. I tillegg svekkes myndighetenes evne til deteksjon av at truslene vi beskriver kan finnes i gråsoner. Uklarheter vanskeliggjør muligheten for å bekrefte eller avkrefte om hendelser er bevisst koordinert eller synkronisert. I tillegg er det gjerne ingen tydelig grense mellom hvilke typer virkemidler som er lovlige eller ulovlige, militære eller ikke-militære, åpne, skjulte eller fordekte.

Arbeidet med å bekrefte eller avkrefte om bestemte hendelser er satt sammen med overlegg av en fiendtlig aktør stiller høye krav til EOS-tjenestene. Som Hatlebrekke påpeker står EOS-tjenestene overfor flere dilemmaer ettersom utøvende aktører gjerne forsøker å skjule og villede

myndighetene (Hatlebrekke, 2021; Wolfgang Wee Uncut, 2022). Et av dilemmaene knytter Hatlebrekke til *deception*, eller villedning:

Institutions attempting to detect deception can easily find themselves its victim, 'since the deceiver intends to present noise as highly trustworthy information,' and because intelligence analysts are 'psychologically predisposed to believe it ... until proven otherwise.' (Hatlebrekke, 2021, s. 31)

Skjult og fordekt virkemiddelbruk er ofte sentralt i en sammensatt trussel for å ivareta muligheten til å fornekte hendelsene som er igangsatt. For å redusere EOS-tjenestens evne til å avdekke sammensatt virkemiddelbruk er det rimelig å anta at en aktør ønsker å villede – *deceive* – eller med andre ord lure tjenestenes analytikere bort fra virkeligheten. Dilemmaet Hatlebrekke viser til legger vekt på at institusjoner som forsøker å avdekke villedning ofte kan bli bedratt som følge av at informasjonen gjerne er troverdig, og at analytikere er predisponert til å tro på informasjonen inntil den er avkreftet.

Forsvaret, Finnmark politidistrikt (FPD), Mattilsynet region nord, Statens vegvesen, Helse Nord, Kystvakten, NRK og Sivilforsvaret (Troms, Vest- og Øst-Finnmark distrikt) er eksempler på offentlige beredskapsaktører som sitter med lokalkunnskap, og som vil kunne ha en viktig rolle i innsatsen mot truslene vi beskriver. I tillegg vil lokalbefolkningen spille en viktig rolle – fra sykepleieren ved Kirkenes sykehus, resepsjonisten ved det lokale hotellet, tollinspektøren ved Storskog grensekontrollstasjon til politibetjenten. Med rett opplæring kan samtlige innbyggere bidra til å avdekke sammensatt virkemiddelbruk ettersom effektene av virkemiddelbruk gjerne gjør seg synlige i lokalsamfunnet.

På lik linje med at grensejegerne fra Jegerbataljonen GSV rapporterer inn det de oppfatter som unormal aktivitet, må for eksempel Telenormontøren som er ute og følger opp et transmisjonsbrudd informere videre dersom årsaken til bruddet er mistenkelig. Slik kommunikasjon kan være til hjelp ved avdekking og identifisering av sammensatt virkemiddelbruk. Forutsetningen er at virksomhetene koordinerer sitt arbeid i hverdagen, slik at de også kan håndtere hendelser som favner over flere sektorer (Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap, 2016, s. 8). Forsvaret, som langt på vei er avhengig av sivil sektor i daglige

operasjoner, har eksempelvis inngått en rekke avtaler som skal sikre at Forsvaret og sivilsamfunnet skal fungere sammen under både krise og krig. Lignende typer avtaler kan også gjøres i form av at utvalgte offentlige og private virksomheter rapporterer inn hendelser de vurderer som unormale. Slike avtaler legger rammer for samarbeid og støtte og må øves på, på tvers av sektorer.

Øvelse Nord er et eksempel hvor ulike beredskapsaktører og instanser i Nord-Norge får muligheten til å trene samvirke i en fullskala beredskapsøvelse. I et mye større omfang er øvelse Cold Response en arena hvor Forsvaret blant annet får øvd på å operere og samarbeide med sivile etater og organisasjoner i Norge. Samtidig blir samvirke og interoperabilitet med andre lands militære styrker videreutviklet. Øvelsene er utvilsomt viktige bidrag i samhandlingen mellom sivil- og militær sektor; men er én årlig gjennomførelse nok til å sikre godt samarbeid før, under og etter en potensiell krise? God beredskap krever kontinuerlig oppfølging, og det må sees i lys av risikobildet som eksisterer. Øvelsene Nord og Cold Response er eksempler på sivil-militær øvelsesvirksomhet som er orientert rundt krisehåndtering og ikke evnen til å avdekke hendelser som eksempelvis gjennomføres fordekt eller skjult.

I tillegg til de lokale og regionale samarbeidspartnerne som er nevnt over spiller også Heimevernet en sentral del i norsk beredskaps- og forsvarsplanlegging. Heimevernet er også en viktig aktør når det gjelder sivil-militært samarbeid. Selv om personell tilhørende Heimevernet ikke trener og øver like ofte som de operative avdelingene i Forsvaret, utgjør både deres antall og kompetanse en stor styrke. Dette ble blant annet illustrert høsten 2022, hvor deler av Heimevernets innsatsstyrker ble satt til å ha vakthold rundt viktige olje- og gassinstallasjoner som følge av en økt trussel mot petroleumssektoren. Heimevernets avdelinger er dessuten spredt utover hele landet og har gjerne god innsikt i lokale forhold. 40 000 soldater fordelt over hele Norge er således en «sensorkapasitet» som kan tas i bruk ytterligere, med den rette opplæringen (Forsvaret, 2022; Heimevernet, 2022).

Ut over sivil-militær øvelsesvirksomhet deltar også Forsvaret i flere kommunale og fylkesberedskapsråd som gir rom for samarbeid og dialog med en rekke beredskapsaktører på lokalt og regionalt nivå.

Sammensetningen i kommunale og fylkesberedskapsråd gjør at dette vil være gode arenaer for å bygge en felles forståelse for truslene vi kan stå overfor. I Finnmark finnes det også samarbeidsarenaer som alle kan være med på styrke Norges evne til å avdekke og håndtere sammensatt virkemiddelbruk. Tre eksempler er (1) samarbeidsavtalen mellom Jegerbataljonen GSV, Finnmark politidistrikt og Grensekommisariatet, i tillegg til (2) samlokalisering av nødetatene i Finnmark og (3) landsdekkende utbygging av Nødnett.

For det første, gjennom samarbeidsavtalen løser Jegerbataljonen GSV flere oppdrag langs den norsk-russiske grensen, blant annet overvåkning av den norsk-russiske grensen på vegne av politimesteren i Finnmark, og støtter oppfølging av «overenskomsten» på vegne av Grensekommisariatet (Lovdata, 1950). Dette samarbeidet kan gi en merverdi på grunn av felles rutiner for informasjonsdeling, samtrenting, utdanning og håndhevelse av oppdragene de er tildelt. For det andre bidrar samlokalisering av nødmeldingssentralene til politi, helse og brann i Finnmark til bedre samarbeid og informasjonsdeling både før, under og etter hendelser. I tillegg har tidligere samlokalisering av nødmeldingssentraler vist en positiv effekt på tillit mellom etatene, bidratt til nytenking og økt kvalitet i samvirket (Ellingsen & Antonsen, 2017, s. 254). For det tredje har også utbyggingen av Nødnett siden 2015 tilrettelagt for kommunikasjon mellom nødetatene og andre beredskapsaktører, som Jegerbataljonen GSV og Finnmark politidistrikt. Tidligere hadde aktørene ulike kommunikasjonssystemer som vanskeliggjorde kommunikasjon på tvers av etatene.

Samlet er dette tre eksempler på hvordan man kan «utnytte eksisterende institusjoner, prosesser og organisasjon så langt det lar seg gjøre, og styrke disse for å møte utfordringene forbundet med sammensatte trusler» (Malerud et al., 2021, s. 42).

Konklusjon

Krigen i Ukraina har medført et dramatisk skifte i Europas sikkerhetspolitiske situasjon. Endringen i trusselbildet gjenfinner vi også i nordområdene, hvor fokuset på sammensatte trusler har blitt viktigere (Justis- og beredskapsdepartementet, 2022a, 2022b).

For å danne en felles situasjonsforståelse av trusselbildet er lokale og regionale beredskapsaktører avhengige av å inkludere sivilsamfunnet. Tverrsektorielt samarbeid på lokalt, regionalt og nasjonalt nivå kan gjøre det lettere å identifisere hvorvidt hendelser henger sammen eller ei. Dette avhenger av at aktørene snakker sammen og har etablerte rutiner for informasjonsutveksling. Bedre kommunikasjon på tvers av sektorer kan åpne for mer effektivt samarbeid hvor offentlige og private virksomheter raskere kan avklare og håndtere situasjonene de står overfor. Ved at lokale og regionale virksomheter utveksler informasjon seg imellom bidrar det til at sentrale enheter får mulighet til å vurdere flere hendelser i relasjon til hverandre, som ellers kunne fremstått som mindre viktige enkelthendelser. Slike samarbeid vil tydeliggjøre ansvarsdeling ved overlappende ansvarsområder og understøtte effektiv krisehåndtering.

Avdekking av sammensatt virkemiddelbruk kan etter vår vurdering forbedres ved at arbeidet med å identifisere og detektere enkelthendelser delvis desentraliseres til lokale eller regionale aktører. Det vil bidra til at mer informasjon sees i sammenheng og rapporteres i riktige kanaler til en sentral analysekapasitet (Malerud et al., 2021). Dette er ikke minst viktig i Troms og Finnmark, hvor lokal kjennskap til regionen ofte er mangelfull lenger sør. Dersom hendelser rapporteres i feil kanaler, eller ikke blir rapportert i det hele tatt, kan det resultere i at nasjonale beslutningstakere ikke blir tilstrekkelig informert før hendelser fullt ut har manifestert seg, og det er for sent å agere. Ifølge Nasjonal sikkerhetsmyndighet (2021, s. 19) utgjør underrapportering av sikkerhetstruende hendelser en sårbarhet. Ved å identifisere og utnytte eksisterende samarbeidsavtaler eller samhandlingsarenaer, lokalt og regionalt, i offentlig og privat sektor, kan det bidra til å øke vår nasjonale evne til å avdekke og håndtere sammensatt virkemiddelbruk.

Referanser

- Abelsen, T. & Flyum, O. (2017, 28. mars). *Sykkelberget – historien om asylstrømmen på Storskog*. NRK. https://www.nrk.no/tromsogfinnmark/xl/sykkelberget_-_historien-om-asylstrommen-pa-storskog-1.13445624
- Avinor. (2020, 20. oktober). *Avinors plan for virksomheten 2020–2021*. https://avinor.no/globalassets/_konsern/om-oss/samfunnsoppdraget/avinors-10-plan-2020-2021.pdf

- Bach, D. (2022, 29. juni). *Norge anklages for brudd på Svalbardtraktaten*. E24. <https://e24.no/i/wOWz6n>
- Bach, D. & Hopland, S. (2022, 19. juni). *Syv tonn mat til Svalbard stoppet på Storskog – Russland krever passering*. E24. <https://e24.no/i/y4AKba>
- Berg, A. (2022, 1. november). *Tolldirektøren om russiske skip i norske havner: – Risikoen er i stor grad lukket*. NRK. https://www.nrk.no/tromsogfinnmark/tolldirektoren-om-russiske-skip-i-norske-havner_-_risikoen-er-i-stor-grad-lukket-1.16161250
- Berg-Nordlie, M. (2021, 8. november). *Fornorsking*. I *Store norske leksikon*. <https://snl.no/fornorsking>
- Bjørgul, L., Sivertsen, E. G. & Sellevåg, S. R. (2022). *Scenarier for uønsket påvirkning i forbindelse med norske valg* [Rapport]. Forsvarets forskningsinstitutt. <https://www.ffi.no/publikasjoner/arkiv/scenarier-for-uonsket-pavirkning-i-forbindelse-med-norske-valg>
- Bjørkquist, I. (2022, 7. mars). *Troms og Finnmark fylkeskommune stanser samarbeid med Russland*. Troms og Finnmark fylkeskommune. <https://www.tffk.no/aktuelt/troms-og-finnmark-fylkeskommune-stanser-samarbeid-med-russland.43591.aspx>
- Black, J., Flanagan, S., Germanovich, G., Harris, R., Favaro, M., Galai, K. & Gloinson, E. R. (2020). *Enhancing deterrence and defence on NATO's northern flank: Allied perspectives on strategic options for Norway*. RAND Corporation. <https://doi.org/10.7249/RR4381>
- Borch, O. J. & Andreassen, N. (2020). *Beredskapsorganisasjon og kriseledelse*. Fagbokforlaget.
- Bruun-Hanssen, H. (2019). *Et styrket forsvar. Forsvarssjefens fagmilitære råd 2019*. Forsvaret. <https://www.forsvaret.no/aktuelt-og-presse/publikasjoner/fagmilitaert-rad/fmr-2019>
- Caspari, B. C. (2021). *Norges forståelse av hybride trusler: Effektene av ulike konseptualiseringer på myndighetenes samarbeid* [Masteroppgave]. Universitetet i Stavanger.
- Chivvis, C. (2017). *Understanding Russian «hybrid warfare»: And what can be done about it*. RAND Corporation. <https://doi.org/10.7249/CT468>
- Cormac, R. & Aldrich, R. J. (2018). Grey is the new black: Covert action and implausible deniability. *International Affairs*, 94(3), 477–494. <https://doi.org/10.1093/ia/iiyo67>
- Cullen, P. & Reichborn-Kjennerud, E. (2017). *MCDC countering hybrid warfare project: Understanding hybrid warfare*. Multinational Capability Development Campaign. https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/647776/dar_mcdc_hybrid_warfare.pdf
- Cullen, P. & Wegge, N. (2019). *MCDC countering hybrid warfare project: Countering hybrid warfare*. Multinational Capability Development Campaign.

- Dempsey, M. E. (2013). *JP 2-0. Joint intelligence*. U.S. Army. https://www.benning.army.mil/infantry/doctrinesupplement/atp3-21.8/PDFs/jp2_o.pdf
- Diesen, S. (2018). *Lavintensivt hybridangrep på Norge i en fremtidig konflikt* (FFI-rapport 18/00080). Forsvarets forskningsinstitutt.
- Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap. (2016). *Samfunnets kritiske funksjoner: Hvilken funksjon må samfunnet opprettholde til enhver tid?* https://www.dsb.no/globalassets/dokumenter/rapporter/kiks-2_januar.pdf
- Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap. (2022, januar). *Befolkningsundersøkelse: Om norske husholdningers bevissthet og atferd knyttet til egenberedskap*. <https://www.dsb.no/contentassets/a09a6761141b4a098813157d63f589da/rapport---husholdningens-egenberedskap-2022.pdf>
- Ellingsen, M. B. & Antonsen, Y. (2017). Samlokalisering bygger tillit i nødmeldingstjenesten. *Norsk Statsvitenskapelig Tidsskrift*, 33(3-4), 254-271. <https://doi.org/10.18261/issn.1504-2936-2017-03-04-03>
- Etterretningstjenesten. (2022). *Fokus 2022* [Trusselvurdering]. Forsvarets Etterretningstjeneste. <https://www.forsvaret.no/aktuelt-og-presse/publikasjoner/fokus>
- Forsvaret. (2022, mars 23). *Om Heimevernet*. <https://www.forsvaret.no/heimevernet/om-heimevernet>
- Fylkesmannen i Troms og Finnmark. (2019). *FylkesROS for Troms og Finnmark: Risiko og sårbarhetsanalyse for 2019-2021*. https://www.statsforvalteren.no/siteassets/fm-troms-og-finnmark/samfunnssikkerhet-og-beredskap/fylkesros_troms_og_finnmark.pdf
- Fylkesrådet Mo. (2019, 22. august). *Et sterkt nord: Politisk plattform for Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti Troms og Finnmark (2019-2023)*. https://www.tffk.no/_f/p1/i1aa42ec5-9824-4456-b343-bfb8ba85fc5a/siste-endelig-plattform-ap-sp-og-sv-2019-2023-troms-og-finnmark-med-logo.pdf
- Galeotti, M. (2017, 1. september). *How Russia manages its political war in Europe: Controlling chaos*. European Council on Foreign Relations. https://ecfr.eu/publication/controlling_chaos_how_russia_manages_its_political_war_in_europe/
- Galeotti, M. (2022). *The weaponisation of everything: A field guide to the new way of war*. Yale University Press.
- Hatlebrekke, K. A. (2021). *The problem of secret intelligence*. Edinburgh University Press.
- Heier, T. (2020). Forbereder vi oss på riktig krig? *Samtiden*, 129(1), 4-11. <https://doi.org/10.18261/ISSN1890-0690-2020-01-02>
- Heimevernet. (2022, 23. mars 23). *Strategi for utvikling av Heimevernet mot 2030*. https://www.forsvaret.no/heimevernet/om-heimevernet/Strategidokument_LAVOPPL.pdf/_attachment/inline/723646a4-2481-4cb1-b49b-8b706f7d292f:8c67277374f1b2de514147781dd6aada2aa5bcb/Strategidokument_LAVOPPL.pdf

- Hovland, H., Siedler, R. E., Bukkvoll, T. & Bamford, E. A. (2022). Elektronisk krigføring (EK) i gråsonoperasjoner. *Norsk Militært Tidsskrift*, 191(4).
- Høyland, H. & Normann, S. K. (2022, 22. september). *Uidentifiserte droner i Nordsjøen: – Vær på vakt*. NRK. https://www.nrk.no/rogaland/uidentifiserte-droner-i-nordsjoen_-_vaer-pa-vakt-1.16113256
- Justis- og beredskapsdepartementet. (2022a, 18. mars). *Justis- og beredskapsministerens innledning på pressekonferansen om Ukraina-håndteringen* [Taleartikkel]. <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/justis-og-beredskapsministerens-orientering-pa-presstreffet-om-ukraina/id2904803/>
- Justis- og beredskapsdepartementet. (2022b, 6. april). *Regjeringen vil styrke sikkerheten, særlig i nord* [Pressemelding]. <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/regjeringen-vil-styrke-sikkerheten-sarlig-i-nord/id2907492/>
- Kibar, O. (2021, 22. oktober). *OPERASJON LAZAREV: Slår alarm om kartlegging av Norges kritiske infrastruktur*. www.dn.no. <https://www.dn.no/magasinet/dokumentar/spionasje/russland/etterretningstjenesten/operasjon-lazarev-slar-alarm-om-kartlegging-av-norges-kritiske-infrastruktur/2-1-1085420>
- Klo, A. (2021, 31. oktober). *Hedda Langemyr tror Russland bruker krigsminnesmerker for å påvirke nordmenn*. NRK. <https://www.nrk.no/tromsogfinnmark/hedda-langemyr-tror-russland-bruker-krigsminnesmerker-for-a-pavirke-nordmenn-1.15708160>
- Knežević, M. & Shahibzadeh, R. (2022, 26. april). *Gazprom: Polen og Bulgaria får ikke lenger gass*. NRK. https://www.nrk.no/urix/gazprom_-polen-og-bulgaria-far-ikke-lenger-gass-1.15945128
- Kofman, M., Tkacheva, O., Oberholtzer, J., Radin, A., Nichiporuk, B. & Migacheva, K. (2017). *Lessons from Russia's operations in Crimea and Eastern Ukraine*. Rand Corporation.
- Kvam, I. H.-P. (2021). *Bastionforsvaret og Russlands militærmakt. Et utdatert trusselbilde?* Norsk utenrikspolitisk institutt. <https://hdl.handle.net/11250/2738224>
- Lange-Ionatamišvili, E. (2015). *Analysis of Russia's information campaign against Ukraine: Examining non-military aspects of the crisis in Ukraine from a strategic communications perspectives*. NATO StratCom Centre of Excellence (COE). https://stratcomcoe.org/cuploads/pfiles/russian_information_campaign_public_12012016fin.pdf
- Lovdata. (1950, 30. oktober). *Overenskomst mellom Norge og Sovjetunionen om forskjellige forhold ved den norsk-sovjetiske grense og om fremgangsmåten ved ordning av konflikter og hendinger på grensen, med protokoller og vedlegg (Avtalen er videreført med Russland)* (29-12-1949). <https://lovdata.no/traktat/1949-12-29-1>
- Malerud, S., Hennem, A. C. & Toverød, N. (2021). *Situasjonsforståelse ved sammensatte trusler – et konseptgrunnlag* (FFI-rapport 21/00246). <https://www.ffi.no/publikasjoner/arkiv/situasjonsforstaelse-ved-sammensatte-trusler-et-konseptgrunnlag>

- Meld. St. 7 (2011–2012). *Nordområdene*. Utenriksdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld-st-7-20112012/id663433/>
- Meld. St. 5 (2020–2021). *Samfunnssikkerhet i en usikker verden*. Justis- og beredskapsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-5-20202021/id2770928/>
- Meld. St. 9 (2020–2021). *Mennesker, muligheter og norske interessert i nord*. Utenriksdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-9-20202021/id2787429/>
- Meld. St. 28 (2020–2021). *Vår felles digitale grunnmur*. Kommunal- og moderniseringsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-28-20202021/id2842784/>
- Mikkola, H. (2019, 4. november). *The geostrategic Arctic: Hard security in the High North*. <https://www.fiia.fi/en/publication/the-geostrategic-arctic>
- Miller, A. (2020). *Russia and Europe in memory wars*. Norsk utenrikspolitisk institutt. <https://www.nupi.no/en/publications/cristin-pub/russia-and-europe-in-memory-wars>
- Nasjonale kommunikasjonsmyndighet. (2019, 22. november). *Ekoutfall i Finnmark: Sjøfiberbrudd og feil i forbindelse med planlagt arbeid på Telenors sentral i Vadsø 30. november 2018* (NKOM-rapport). <https://www.nkom.no/aktuelt/nkom-kritiserer-telenor-etter-utfall-i-finnmark>
- Nasjonale kommunikasjonsmyndighet. (2020). *Ekominfrastruktur i Finnmark: En kartlegging av sårbarheter ved ekominfrastrukturen i Finnmark* (NKOM-rapport). <https://www.nkom.no/aktuelt/rapport-om-ekominfrastruktur-i-finnmark>
- Nasjonale sikkerhetsmyndighet. (2021). *Risiko 2021 – helhetlig sikring mot sammensatte trusler*. <https://nsm.no/aktuelt/risiko-2021-helhetlig-sikring-mot-sammensatte-trusler>
- Nasjonale sikkerhetsmyndighet. (2022, 11. august). *Risiko 2022* (NSM-rapport). <https://nsm.no/Risiko2022>
- NATO. (2022, 5. juli). *Finland and Sweden complete NATO accession talks*. https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_197737.htm
- Nicolaysen, V. (2019). *Religiøs og nasjonal symbolikk som virkemidler i sosiale medier*. <https://uia.brage.unit.no/uia-xmlui/bitstream/handle/11250/2632604/Nicolaysen%20Vegard.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Nilsen, T. (2022, 29. oktober). *Spy suspected Tromsø researcher José (37) is GRU-linked Mikhail (44)*. The Independent Barents Observer. <https://thebarentsobserver.com/en/security/2022/10/spy-suspected-tromso-researcher-jose-37-mikhail-44>
- Norsk klimaservicesenter. (2021a, januar). *Klimaprofil Finnmark*. <https://klimaservicesenter.no/kss/klimaprofiler/finnmark>
- Norsk klimaservicesenter. (2021b, januar). *Klimaprofil Tromsø*. <https://klimaservicesenter.no/kss/klimaprofiler/troms>

- Norsk organisasjon for asylsøkere. (2017). *Den langsomme krisen – asylankomster over Storskog grensepasseringssted – erfaringer fra høsten 2015*. <https://www.noas.no/wp-content/uploads/2017/09/PU-rapport-Storskog.pdf>
- Norum, H. (2018, 5. mars). – *Russland simulerte angrep på Vardø-radar*. NRK. https://www.nrk.no/norge/_-russland-simulerte-angrep-pa-vardo-radar-1.13946450
- Politiets sikkerhetstjeneste. (2022). *Nasjonal trusselvurdering 2022*. <https://pst.no/alle-artikler/trusselvurderinger/ntv-2022/>
- Prop. 14 S (2020–2021). *Evne til forsvar – vilje til beredskap. Langtidsplan for forsvarssektoren*. Forsvarsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-14-s-20202021/id2770783/>
- Przetacznik, J. & Tarpova, S. (2022). *Russia's war on Ukraine: Timeline of cyberattacks*. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2022/733549/EPRS_BRI\(2022\)733549_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2022/733549/EPRS_BRI(2022)733549_EN.pdf)
- Rondeli Foundation. (2022, 6. mars). *Russian military forces: Interactive map*. GFSIS. <https://www.gfsis.org/maps/russian-military-forces>
- Rumer, E., Sokolsky, R. & Stronski, P. (2021). *Russia in the Arctic – a critical examination*. Carnegie Endowment for International Peace. <https://carnegieendowment.org/2021/03/29/russia-in-arctic-critical-examination-pub-84181>
- Sari, A. (2020). Legal resilience in an era of grey zone conflicts and hybrid threats. *Cambridge Review of International Affairs*, 33(6), 846–867. <https://doi.org/10.1080/09557571.2020.1752147>
- Skare, R. T. (2022, 23. juni). *Russlands minnekrieger og minnediplomati*. UTSYN. <https://www.prosjektutsyn.no/russlands-minnekrieger-og-minnediplomati/>
- Smith, H. & Giannopoulos, G. (2020). *The landscape of hybrid threats. A conceptual model: Public version*. Publications Office of the European Union. <https://doi.org/10.2760/44985>
- Solheim, M. N. & Myklebost, K. H. (2021, 4. november). *Russiske minnesmerker og trusselretorikk*. Nordnorsk debatt. <https://www.nordnorskdebatt.no/5-124-148069>
- Statistisk sentralbyrå. (2020a). 11342: *Areal og befolkning i kommuner, fylker og hele landet (K) 2007–2020* [Datasett]. <https://www.ssb.no/statbank/table/11342/>
- Statistisk sentralbyrå. (2020b, august 18). 12882: *Framskrevet folkemengde 1. januar, etter kjønn og alder, i 9 alternativer (K) 2020–2050* [Datasett]. <https://www.ssb.no/statbank/table/12882>
- Tannes, R., Bundt, K. H., Grytting, T., Hoel, A. H., Matlary, J. H., Toje, A. & Wilhelmsen, J. (2015). *Ekspergruppen for forsvaret av Norge: Et felles løft*. Forsvarsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/et-felles-loft--fra-ekspergruppen-for-forsvaret-av-norge/id242726/>
- Thorsnæs, G. (2022). Norges geografi. I *Store norske leksikon*. http://snl.no/Norges_geografi

- Treverton, G. F., Thvedt, A., Chen, A. R., Lee, K. & McCue, M. (2018). *Addressing hybrid threats*. Swedish Defence University. <https://www.hybridcoe.fi/publications/addressing-hybrid-threats/>
- Troms og Finnmark fylkeskommune. (2021). *Våre ansvarsområder*. <https://www.tffk.no/om-oss/vare-ansvarsomrader/>
- Troms og Finnmark fylkeskommune. (2022a, 12. mars). *Demografi Troms og Finnmark* [Statistikk]. <https://statistikk.tffk.no/demografi/troms-og-finnmark/>
- Troms og Finnmark fylkeskommune. (2022b, 25. februar). Troms og Finnmark i tall – demografi. ArcGIS StoryMaps. <https://storymaps.arcgis.com/stories/bd7386bcb9184fe7bf20c681a5ea30ce>
- Undheim, I., Sollund, S., Hole, S., Buvarp Aardal, E. & Tveit, J. B. N. (2022, 27. september). *Skjerpar beredskapen på norsk sokkel etter gasslekkasje*. NRK. <https://www.nrk.no/norge/skjerpar-beredskapen-pa-norsk-sokkel-etter-gasslekkasje-1.16119109>
- Utenriksdepartementet. (2022, 5. mars). *Forholdet til Russland påvirkes av krigen*. https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/forholdet_til_russland/id2903146/
- Webber, M. E. (2022, 29. april). *Russia's weaponization of natural gas could backfire by destroying demand for it*. The Conversation. <http://theconversation.com/russias-weaponization-of-natural-gas-could-backfire-by-destroying-demand-for-it-182102>
- Wegge, N. (2022). The strategic role of land power on NATO's northern flank. *Arctic Review on Law and Politics*, 13, 94–113. <https://doi.org/10.23865/arctic.v13.3428>
- Westphal, K. (2015, mai 31). *Gasspolitikk i Europa og krise i Ukraina*. NUPI Skole. <https://www.nupi.no/publikasjoner/innsikt-og-kommentar/hvor-hender-det/hhd-2015/gasspolitikk-i-europa-og-krise-i-ukraina>
- Wolfgang Wee Uncut. (2022, 10. mai). *Kjetil Hatlebrekke. Etterretning, e-tjenesten, Ukraina, rekruttering, sikkerhetspolitikk, 9/11* [Video]. YouTube. <https://youtu.be/Q6eNy4wVOa4>
- Åtland, K. & Kabanenko, I. (2020). Russia and its Western neighbours: A comparative study of the security situation in the Black, Baltic and Barents Sea regions. *Europe-Asia Studies*, 72(2), 286–313. <https://doi.org/10.1080/09668136.2019.1690634>

Forfatterpresentasjon

Stian Bones er professor i moderne historie ved UiT Norges arktiske universitet. Mye av forskningen hans er knyttet til norsk utenriks- og sikkerhetspolitikk, med vekt på Norges relasjoner til Sovjetunionen/Russland, til USA, og til de nordiske naboland. Bones arbeider også med tema som Norge under andre verdenskrig og polarpolitikk.

Bernhard Chr. Caspari arbeidet under utarbeidelsen av kapittelet som sikkerhetsrådgiver i Statsbygg. Han har en mastergrad i samfunnsikkerhet fra Universitetet i Stavanger, hvor han skrev sin oppgave om Norges forståelse av hybride trusler. Han har en bachelorgrad i internasjonale studier fra Universitetet i Oslo, med spesialisering i forsvars- og sikkerhetsstudier fra Universidad Complutense de Madrid. Før studiene tjenestegjorde han i Forsvaret, og tjenestegjør nå i Heimevernets innsatsstyrke Varg.

Ola Kjørstad har bakgrunn fra det norske Forsvaret. Han er utdannet ved Krigsskolen og har en mastergrad (Mphil) i War Studies fra universitetet i Glasgow, med fordypning tysk offisersutdanning i mellomkrigstiden. Ola Kjørstad har jobbet i Hæren siden 1992. Han har også tjenestegjort to kontingenter i Afghanistan. Ola Kjørstad jobber nå som instruktør og veileder på Krigsskolen / Forsvarets høgskole. Her underviser han med hovedvekt på militærhistorie, doktrine og taktisk samvirke. I 2012 var han medforfatter av boka *Løytnanten og krigen – operativt lederskap i strid* (Fagbokforlaget).

Karen Frederikke Løvenskiold gikk ut fra Krigsskolen i 2021, hvor hun oppnådde en bachelorgrad i Militær landmakt og ledelse.

Stine Mysager gikk ut fra Krigsskolen i 2021 og har en bachelor i Militær landmakt og ledelse. Hun har tidligere studert Midtøsten-studier ved